

VARGA PÉTER DÉNES

Nyolcszáz év Assisi Szent Ferenc nyomában Ferencesek Esztergomban

III. Ince pápa 1209-ben hagyta jóvá szóban azt a regulát, azaz rendi szabályzatot, amelyet Assisi Szent Ferenc még egy esztendővel korábban fogalmazott követői, a „kisebb testvérek” számára. Ezzel megszületett Európa harmadik nagy rendje, az inkább kontemplatív, tehát „szemlélődő” ágostonos és bencés közösségek után az első úgynevezett koldulórend.

A 800 éves évfordulóra kiállítás készült az esztergomi Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium épületében, amelyet Paskai László bíboros, prímás, nyugalmazott esztergomi érsek áldásával és Németh József alpolgármester köszöntőjével nyitottak meg a közelmúltban. A tárlatról és a ferencesek hazai működéséről P. Tokár János igazgató atyával beszélgetett Varga Péter Dénes.

– A pápa tulajdonképpen Szent Ferenc atyánknak azon szándékát erősítette meg és hagyta jóvá, hogy követői ne kolostorokban lakjanak, hanem szegénységben, tisztaságban és engedelmességben élve, az emberek között jártukban-keltükben hirdessék az evangéliumot, ha kell koldulásból tartva fenn magukat. Nekünk tehát személyes vagyónk nincsen, intézményeink a rendi vezetőségen keresztül egyházi tulajdonban vannak, csupán úgynevezett „célvagyonnal” rendelkezünk, amelyek biztosítják a működésünket, ám ezek csupán eszközök, ideiglenesen használjuk őket.

– *A ferencesek Magyarországon már Szent Ferenc életében megjelentek, hazai követői közül pedig történelmiünk csodálatos személyiségei kerültek ki.*

– II. András királyunk kezdettől lelkes támogatója volt a „barátoknak” és ezt fia, IV. Béla is folytatta. Ő építtette a tatárjárás után a mai templom és kolostor helyén az első igazi magyar ferences központot, a provincia anyaházát, amelynek kriptáját temetkezési helyül is kijelölte. Sírját máig nem találták meg, pedig itt nyugszik valahol a rendház, illetve a Belvárosi templom alatt. A most látható kiállítás elsősorban azok életét mutatja be, akik itt éltek Esztergomban, de nyilván hozzájuk, az obszerváns, tehát a rendi szabályzatot szigorúan betartó irányzathoz tartozik Kapisztrán Szent János, Hunyadi János barátja, aki Nándorfehérvár alatt a feszülettel a kezében, Jézus-monogrammal a zászlaján, Krisztus nevével az ajkán halt hősi halált. Az esztergomiak közül Temesvári Pelbárt volt az első igen jelentős teológus, prédikátor, a középkori magyar irodalom egyik legnagyobb alakja, de meg kell említenünk tanítványát, Laskai Osvátot is, illetve Tomori Pált, aki később kalocsai érsekként a mohácsi csata fővezére volt. Ott is vesztette életét a királlyal és a magyar püspöki kar kétharmadával egyetemben, de korábban itt élt a városban, illetve a Helemba-szigeten volt kertész.

– Ugorjunk egy nagyot a történelemben! 1948-ban államosították az egyházi iskolákat, szétszórták a szerzeteseket, majd egy 1950-ben született megállapodás alapján négy rend visszakaphatott nyolc középiskolát, köztük a ferencesek is az esztergomi és a szentendrei gimnáziumot.

– Az ötvenes évektől a korábbi pasztorációs tevékenység némileg háttérbe szorult, a rend fő profilja a tanítás lett és maradt évtizedeken keresztül. Ekkoriban elsősorban a magyar társadalomban „osztályidegennek” minősített gyerekeket vették föl az egyházi iskolákba, gondolok itt az egykori főnemesek, nemesek, illetve horthysta katonatisztek gyermekeire, akik képességükkel, hazulról hozott műveltségükkel, nagyszerű tanulmányi eredményeikkel öregbítették iskoláink hírnevét. Nem szabad azonban megfeledkeznünk azokról a vidéki gyerekekről sem, akik az itteni érettségi után kerültek főiskolákra, egyetemekre, illetve közülük sokan egyházi pályára lépve, mintegy utánpótlását jelentették az egyházmegyés papságnak és a szerzetesi közösségeknek. Igaz ugyan, hogy napjainkban a tanári karnak csupán egyharmada szerzetes, a tantestület többi tagja civil, hiszen 1989 óta helyt kell állnunk számos visszakapott rendházban, ám a mentalitás, a lelkiesség ferences volta töretlenül megmaradt.

(Megjelent a Hídlap 2009. 7. évfolyam 20. számában.)

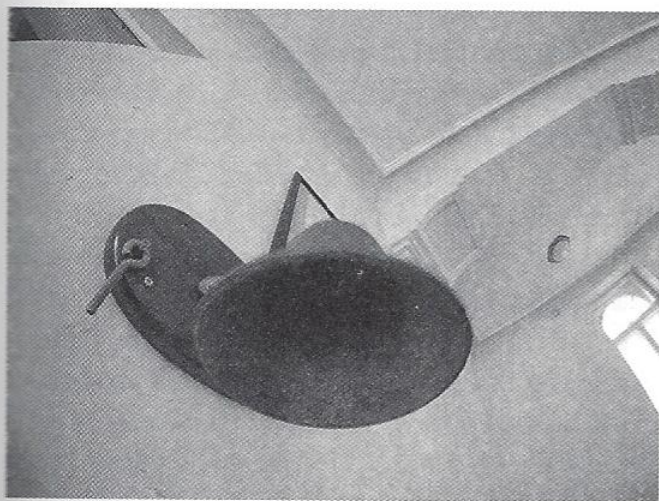

P. VARGA KAPISZTRÁN OFM

Ferences iskolák Esztergomban

„Nem tudok barátot katedrán elképzelni.” – Ezt állítólag Klebelsberg Kunó mondta, amikor a 20-as évek végén az esztergomi gimnázium alapításának engedélyezését kérték tőle. A köztudatban valóban az terjedt el, hogy a ferences rend nem tanító rend. Ez annyiban igaz, hogy nem csak tanító rend. De történelme során mindig voltak

iskolái. Mielőtt rátérnénk az esztergomi ferences iskolák történetére, kissé vizsgáljuk meg ezt a kérdést is, hiszen a kommunizmus éveiben is működő nyolc katolikus középiskolából kettő a ferenceseké volt.

A rendalapító Assisi Szent Ferenc (1181-1226) „nem bízik a tudományban, ha az vak és öncélú, s nem Isten és a többi ember szeretetére vezet. De fontosnak tartja, hogy testvérei jól ismerjék Isten szavát, s tudják hirdetni hívőknek és hitetleneknek egyaránt.”¹

Ezért írja Szent Antalnak: „Megelégedésemre szolgál, hogy a szent teológiából előadásokat tartasz a testvéreknek.”² Ezzel volta-képpen iskolaalapítást hagy jóvá.

Még életében megjelennek a ferences testvérek a párizsi, oxfordi, bolognai egyetemeken, ahol hamarosan tanszékeket is vezetnek. Közülük és a domonkosok közül kerülnek ki a virágzó skolasztika legnagyobbjai. A ferencesek között kiemelkedő Szent Bonaventura, Roger Bacon, Duns Scotus János, majd Occhán Vilmos és Nicolaus de Lyra, stb. Számukra a teológia és a tudomány istentisztelet. „Minden tudásuk Istent kutatja, ezért mindig imádása, szemlélése annak, aki a szíve minden tudománynak és a középpontja minden teremtménynek: Jézus Krisztusnak. A tudomány a kontempláció és a szeretet egybeolvad egymással. A ferencesek tudományos munkálkodását ezért, akárcsak apostoli vagy karitatív-szociális munkájukat, elválaszthatatlanul átjárja lelkeségük”³ Ezeket szükségesnek tartottam előrebocsátani, hogy érzékelhessük, mi az, ami egy szerzetes gimnáziumot, speciálisan egy ferences gimnáziumot sajátos vonásokkal ruház fel.

A Magyarországra legkésőbb 1229-ben, de föltehetően már előbb megtelepedő ferencesek egyik első, ha nem a legelső kolostora éppen az esztergomi volt, amit a

¹ A. Rotzetter-W.C. Van Dijk. T. Matúra: *Assisi Szent Ferenc*. Budapest, 1993. 182.

² Assisi Szent Ferenc Művei. Újvidék-Szeged-Csíksomlyó, 1992. 89.

³ A. Rotzetter: i. m. 182.

tatárjárás után IV. Béla király újjáépíttet. Iskolai, illetve tudományos élet első nyomai az 1260-as, -70-es években bukkannak fel. „A rend igen magas műveltségére lehet következtetni abból az adatból, hogy magyarországiak már 1268-ban megfordultak a párizsi egyetemen.”⁴ Név szerint ismerünk ebből az időből egy Gál nevű atyát, aki lektor volt. S 1277-ben az esztergomi nagyprépost, László mester két teológiai munkát hagyott a ferencesekre.⁵ Mezey László szerint a későbbiekben a ferencesek stúdium generáléja Esztergomban tűnt fel.⁶ Erre vonatkozólag hazai adataink igen gyérek, némi támpontot külföldi források nyújtanak. A XIII. század második felétől fogva a ferences renden belül szokássá vált az egyes rendtartományok közötti ingyenes nemzetközi tanulócsere. „A XIV. században a ferencesek 21 olyan pápai privilégiummal ellátott iskolával rendelkeztek, ahonnan tanulókat lehetett küldeni Párizsba, s köztük volt a váradi is.”⁷ Ekkor a források Magyarországon két jelentős főiskolát (stúdium generálé) említenek: az esztergomit és a nagyváradit. „A növendékcseré idővel mind nagyobb méreteket öltött. A római (1411) rendi gyűlés óta a strassburgi tartomány Oxfordba, Cambridgebe, Erfurtba, Orleansba, Esztergomba, Wienbe, Pisába, Kölnbe, Rómába és Assisibe küldhetett ingyenes tanulókat, míg a saját strassburgi főiskolájára Köln, Szászország, Magyarország, Anglia, Spanyolország, Burgundia, Róma és Assisi rendtartományából vett fel egy-egy növendéket.”⁸ Esztergom nem rossz társaságban szerepel ezen a listán!

1448-ban az esztergomi kolostort a regulához szigorúbban ragaszkodó obszervánsok kapják meg, akik ezután kezdik meg oktatási rendszerük kiépítését. A Szalkay Balázs által elkezdett obszerváns krónika említi, hogy az 1480-as évek elején egy „bizonyos Szentmihályi Mihály (Michael de Sancto Nicolo) az esztergomi kolostorban tanulásra alkalmas frátereknek – szentenciákat olvasott –, vagyis kommentálta Petrus Lombardus *Sententiae*-jét, ami a középkorban rendszeres teológiai előadással egyértelmű.”⁹ Az 1515-ben Budán tartott rendi káptalan elrendeli, hogy az előjárók küldjenek növendékeket az akkor 3-3 lektorral működő budai és esztergomi iskolába. „A legfelsőbb fokú oktatás kiépülése utáni évtizedekben az iskolák lettek a rend szellemi életének és irodalmának középpontjai; aki íróként ismeretessé vált, vagy tanár bennük, vagy olyan vikárius, aki irányította és támogatta a stúdiumokat.”¹⁰ A mai ferences gimnázium névadója, a középkori magyar skolasztika monumentális alakja Temesvári Pelbárt (1435?-1504. január 22.) is ebben az időben tevékenykedett. 1463. december 17-én a krakkói egyetemen 25 társa közül ötödikként szerzett baccalaureátusi (borostyánkoszorús) fokozatot. A 80-as években Budán lektor, 1494 és 1497 között Esztergomban házfőnök. Nagy művei: a *Stellarium*, a *Pomerium* és a *Rosarium* (amit már nem tudott befejezni), mind a mai napig magyar szerzőnek külföldön elért legnagyobb könyvsikere. Művei 1526-ig 90 külföldi kiadást értek meg. A közhiedelemmel ellentétben a katolikus megújulás korában a rend sok iskolát tart fenn. A gimnáziumok számát a hiányos források, az 1777-ig rendezetlen oktatási viszonyok miatt nagyon nehéz pontosan meghatározni. Pintér Márta Zsuzsanna

⁴ Tarnai Andor: *A magyar nyelvet írni kezdik.* (Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984. 89.

⁵ Karácsonyi János: *Szent Ferencz Rendjének Története Magyarországon 1711-ig.* Budapest, 1923. 163.

⁶ Mezey László: *Deákosság és Európa.* Budapest, 1979. 171.

⁷ Tarnai Andor: i. m. 89.

⁸ P. Szabó Elek OFM: *A ferences skolasztika tanulmányi élete.* Budapest, 1942. 43.

⁹ Tarnai Andor: i. m. 97.

¹⁰ Uo.

kutatásai szerint a rendnek a XVII. században 2, a XVIII. század végén pedig 16, illetve 18 középfokú tanintézménye volt. Közülük hatot a jezsuita rend feloszlatása után vetünk át. Ebbe nem számítottuk bele a 6 minorita gimnáziumot, és a rend utánpótlását szolgáló nem nyilvános stúdium generálékát, illetve filozófiai és teológiai kurzusokat. Így elmondhatjuk, hogy a középiskolák kb. 10 %-át vezették az országban a ferencesek 40-50 tanárral, kb. 2200 diákot tanítva az összes ferences középiskolában. (Közülük nem egynek 3-400 diákja is volt).¹¹ Még az 1840-es években is, a minoritákat is beleértve, 26 gimnáziumot vezettek ferencesek, akik közül pl. Albach Szaniszló és Gegő Nicefor tankönyveket is írtak. A ferences oktatási intézmények hanyatlása a XIX. század második felétől kezdődött. Mivel a rend nem rendelkezhet az iskolák fenntartásához célbirtokkal, sem más forrással, anyagi nehézségekbe ütközött a rendtagok kötelezően előírt egyetemi képzése és a gimnáziumok hat-, nyolcosztályossá való bővítése, más választása nem lévén lemond a tanításról.¹²

A törökök kiűzése után a ferencesek a felszabadító sereggel együtt érkeznek meg Esztergomba 1638-ban és telepednek le ismét, először a Vízivárosban, majd a Királyi Városban.

A jezsuiták 1773-as feloszlatása után a ferencesek 1776-ban vették át a gimnáziumban a tanítást, mégpedig úgy, hogy az igazgató exjezsuita maradt. A gimnázium áttelepítését a Vízivárosból most már ez is sürgette. Így épül fel az új gimnáziumi épület 1778-79-ben.

A korszakot Vojnits Döme bencés igazgató dolgozta fel a Millenniumi értesítőben, részletesen foglalkozva az iskolai élet minden mozzanatával. 1776-tól egészen 1789-ig csak ferencesek tanítanak. 1789-ben veszik föl az első világi tanárt, 1795-től pedig már csak a hittant tanítja ferences.¹³ Mindebből kitűnik, hogy a rend az esztergomi gimnáziumot nem tekintette létfontosságúnak és nem ide összpontosította a legjobb tanárait. Hogy miért nem, azt két tény magyarázza. Az egyik, hogy a jezsuitáktól átvett sok gimnázium ellátására nem volt felkészülve. A másik, hogy II. József idején továbbra is foglalkozhatott lelkipásztori munkával, és a rend léte a későbbiekben sem függött attól, hogy a rendtagok tanítanak-e vagy sem, mint például a bencések, a ciszterciek, vagy a premonstreiek, akik a XIX. század elején ezért lettek visszaállítva.

A XVIII. századi rövid közbizalom után a XX. században nyílik meg ismét az esztergomi ferences gimnázium. Az 1900-as rendi reform és a háború következtében a rendnek nem marad egyetlen gimnáziuma sem. Így még saját növendékeit is mások által vezetett iskolákba kénytelen jártni. Ezen a helyzeten akarnak változtatni azok, akik fölvetik egy új ferences gimnázium alapításának gondolatát, elsősorban tehát rendi növendékek, s csak másodsorban civil diákok részére. A Szűz Máriáról nevezett Ferences Rendtartomány vezető egyéniségei, mint P. Hársligethy-Vinkovics Viktor, P. Buttykay Antal, a húszas években mindent megtesznek a gimnázium megnyitásáért. Először internátust szervez-

¹¹ Pintér Márta Zsuzsanna: *Ferences iskolai színjátszás a XVIII. században*. In: Irodalomtörténeti füzetek 132. szám. Budapest, 1993. 12-17.

¹² Huszár Imre P. Jeromos OFM: *Az Esztergomi Ferences Gimnázium története 1950-ig*. In: Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi Évkönyve, 1993. 23-24.

¹³ Millenniumi értesítő a Pannonhalmi S. Benedek-Rend esztergomi Kath. Főgimnáziumáról az 1895/96. iskolai év végén. Közzéteszi: Vojnits Döme igazgató. Esztergom, 1896.

nek 1928-ban. E vállalkozást bátorítja az akkori bencés igazgató, Mattyasovszky Kasszián is, azt remélve, hogy így jó diákokat kap, hisz tudvalévőleg a bencéseknek nem volt kollégiumuk, a ferences kollégisták pedig a kezdeti időkben a szomszédos bencés gimnáziumban tanultak. Az internátus megszervezésével P. Nagy Sándor Arisztidet (1899-1968) bízzák meg, aki hihetetlen lendülettel végzi munkáját. Nélküle nem jöhetett volna létre az intézet. Lankadatlan szorgalommal vezeti az építkezéseket, koldulja össze hozzá a pénzt, tanít földrajzot és természetrajzot, időnként hittant és olykor osztályfőnök is, vezeti a cserkészcsapatot, később sportpályát létesít, autóbuszt vásárol az iskolának, s emellett ő a kollégium rektora is. Rendtársai azt mondogatják: „*Arisztid nem is ember, hanem állapot.*” Jellemző adata az 1932/33. iskolaév értesítőjének tájékoztatója a nevelőintézet vezetőségéről: „*P. Weiss Rikárd oki. középisk. tanár, rektor-reálgimn. igazgató. P. Nagy Arisztid oki. középisk. tanár, vezető-prefektus, a nevelőintézet összes ügyeinek vezetője és irányítója.*”¹⁴ Népszerűségére jellemző, hogy amikor 1940-ben külföldi tanulmányútra küldik, a diákok között szabályos lázadás tör ki. Később aztán visszatér és körömszakadtáig harcol az iskola megmaradásáért. De egy kissé előrefutottunk az időben. A kollégium megnyitása tehát nem ütközött ellenállásba, a gimnáziumé viszont igen. Hiszen már volt a városban egy szerzetesi fiú-gimnázium, kettő sok lett volna. Klebelsberg Kunót is támadások érik ebben az időben. A História Domusban ezt olvassuk: „*Április 26-án gr. Klebelsberg Miniszter Úr feleségével együtt tiszteleg itt, Esztergomban a Hercegprímás Úrnál, aki előtt a Miniszter Úr megemlíti, hogy felesége folytonosan ösztönzi, hogy a »barátoknak« adja meg a reálgimnázium nyitási-engedélyt. A Prímás válasza az volt, hogyha úgy kéri, hogy az zárt jellegű lesz, úgy nincs ellene kifogása. Így a Miniszter Úr elvileg megadta a beleegyezést, melyről több kanonok, s az udvari papság is értesült. Június 7-én érkezett meg a városhoz a Kultuszminiszter Úr leírata, – mely június 3-án kelt –, melynek értelmében kérésünk szerint az engedélyt megadja.*”¹⁵ (Klebelsberg Kunó felesége azért támogatta kérésünket, mert Szent Ferenc világi rendjének volt a tagja, a pesti ferencesekhez járt templomba. Hálából, és mivel ő adományozta a cserkészcsapat zászlaját, a zászló-szenteléskor ő lett a „zászló-anya”).

Miközben folyamatosan gyarapodott a tanulói létszám, 1931-től megkezdődtek az építkezések. Jellemző, hogy ehhez a rend még államsegélyt sem kapott, pedig a többi szerzetesrendek földbirtokaik mellett még ebben is részesültek. A gimnázium és kollégium a Pádúai Szent Antal nevet vette föl, mert a szentnek éppen ebben az évben volt centenáriuma. Mai nevét 1948-ban kapta az iskola, miután a minisztérium utasította a gimnázium vezetését, hogy magyar emberről kell elneveznie az intézetet. A három felterjesztett név közül ekkor választotta a felettes szerv Temesvári Pelbártot. A tanulók létszáma 1932-33-ban 106, 1943-44-ben már 328. Az első érettségi vizsgákat 1939-ben tették a növendékek. Közben színes diákélet folyt. Kilencholdnyi területen kialakították a sportpályát és botanikus kertet a szigeten, vele átellenben a Kis-Duna innenső partján csónakház épült, önképző körök, természettudományi szakosztály, aerokör (repülőmodellező szakkör), gyorsírókör, ifjúsági ének- és zenekar és természetesen sportkör is működött, ami Tomori Pál nevét viselte, hadimúzeum, az első világháború relikviáiból, amelyet 1947-ben államellenes szervezkedés

14 Szűz Máriáról nevezett Szent Ferenc-rend Esztergomi Szent Antal Reálgimnáziumának és Nevelőintézetének Értesítője az 1932-33. iskolai évről. Közzéteszi P. Weiss J. Rikárd igazgató, Esztergom, 1933. 27.

15 História Domus 191.

vádjával lefoglaltak, de azért maradt belőle néhány album. Az ekkori tanári karból ki kell emelni P. Weiss Rikárdot, az első igazgatót, Fr. Molnár Illést, P. Burka Kelemen dr.-t, aki irodalmi tevékenységet is folytatott, a később tragikus végű P. Szalóczi Pelbártot, aki szintén rendszeresen publikált és aki rektorként a háború alatt üldözött zsidókat bújtatott a házban, a később kiváló könyvtárosként ismert P. Németh Piust, P. Deák Floridot, a hadimúzeum gondozóját, P. Gerencsér Sándort, aki nemcsak rendkívül elismert matematika tanár, hanem messze földön híres gombaszakértő is volt. A város ismert és kedvelt művészegyenisége Bajor-Bayer Ágost az intézet első rajztanára, utóda Heil Ferenc. Testnevelő pedig ebben az időben Nagy Sándor.

Talán sokan kíváncsiak rá, hogy milyen volt a növendékek összetétele, elit iskola volt-e? Egyértelműen nemmel válaszolhatunk erre. Számszerű adatok helyett hadd álljon itt egy anekdota. A harmincas években a rendtagoknak elő volt írva, hogy milyen színű zoknit kell viselni, s tanult itt egy harisnyagyáros fia is, akinek az apja annak rendje-módja szerint ellátta harisnyával a rendházat. A gyerek igen-igen gyenge tanuló volt, otthon szülei sem nagyon tudtak vele mit kezdeni, s boldogok voltak, ha itt volt. Rossznyelvek szerint az egyik évben P. Arisztid csak azért buktatta meg, hogy a fiú apja továbbra is biztosítsa a ház harisnya-szükségletét. A gyermek szülei is örültek, hogy még egy szabad évhez jutottak. Idekívánkozik az is, hogy a háborús időkben egyszerre járt ide a később háborús bűnösként kivégzett nyilas miniszter, Endre László fia, és Tartsay Vilmos fia, akit éppen Endre László minisztersége alatt öltek meg. Az akkori vezetésnek volt bátorsága kitenni az Endre fiút 1943-44-ben valami fegyelmi vétség miatt, míg ifjabb Tartsay Vilmos itt fejezte be tanulmányait.

A háború miatt 1944. október 12-én abbamaradt a tanítás, az épületben katonai üdülő, majd csapatkórház rendezkedett be. Tetemesebb háborús kár csak a tornatermi szárnyban keletkezett. A front elvonulása után nálunk kezdődött meg először a tanítás – és amint P. dr. Huszár Jeromos emlékirataiból tudjuk – a bencéseket is mi segítettük ki, még tanáraik vissza nem költöztek. 1946 után a gimnázium 4 osztályossá vált, kiegészült általános iskolával is, amelynek az 1947-48. iskolai évben 220 tanulója volt, míg a gimnáziumnak 133, 1946 és 48 között iskolánk szervezte meg Esztergomban a Dolgozók Gimnáziumát 1947-48-ban 53 tanulóval. 1948-ban iskolánkat is államosították, majd 1950-ben ismét ferences vezetés alá került.

Érdekes kérdés lehet, hogy a feloszlítás után hogyan jutottak iskolához a ferencesek ismét, holott a háború előtt csak egy gimnáziumuk volt, míg olyan nagy rendek, mint a ciszterciek, premontreiek, nem kaptak iskolát. Erre választ a Magyar Népköztársaság Kormánya és a Magyar Katolikus Püspöki Kar közötti tárgyalások 1950. augusztus 19-én tartott hetedik fordulóján elhangzottakból kapunk. Rákosi azt mondta: *„Itt van konkrétumként a ferencesek rendje. Kautsky szépen leírta, hogy Szent Ferenc szegény lázadó volt, akit az egyház megszelídített. Felhívták a figyelmemet, hogy míg 1900 körül több mint 20 iskolájuk volt a ferenceseknek, miután ezeknek szegénységük volt és népiesek voltak, az egyház és a kormányzat szisztematikusan kiirtotta őket és végül csak egy házuk maradt. Egy indok, hogyha őket a régi arisztokrácia ennyire nyomta, akkor mi egy kicsit támogassuk őket.”*¹⁶

16 Gergely Jenő: *Az 1950-es Egyezmény és a szerzetesrendek feloszlítása Magyarországon.* (Dokumentumkötet) Budapest, 1990. 238.

A rendi hagyomány úgy tudja, hogy Rákosinak „Balogh Páter” sugott, neki pedig P. Csontos Öszkár, a későbbi rektor. Balogh Páter nekünk is sugott, tudniillik, hogy fogadjuk el az iskolákat (ti. még a szentendrei gimnáziumot ajánlották fel). Vannak, akik a ferences rend iránti jószándékának tulajdonítják ezt, mások azonban úgy tudják, hogy Balogh Páternek mint az elhagyott javak biztosának nagy értékű műtárgyai voltak elhelyezve a rend Margit körúti kolostorában, és attól félve, hogy ha a ferenceseknek ezt a kolostort is el kell hagyniuk, odavész az ő gyűjteménye is, ajánlotta Rákosi kegyeibe a ferenceseket.

Így állt elő az a furcsa helyzet, hogy mivel a Szűz Máriáról nevezett Rendtartomány (mariánusok) nem vállalta az iskolákat, a Kapisztrán Szent Jánosról nevezett Rendtartomány (kapisztránusok) vette át az esztergomi és szentendrei gimnáziumot, csakhogy ennek a rendtartománynak csupán két pedagógiai végzettséggel rendelkező tagja volt. Megkezdődött a tanári kar toborzása, akik nagyrészt a volt mariánus tanárok közül kerültek ki, de voltak civilként alkalmazott piarista és szalézi szerzetesek és szerzetesnők is. A nevelőtanárok (prefektusok) a kapisztránusok lettek.

A semmiből kellett újrakezdeni, és az akkori rendtársak emberfeletti áldozatok árán megszervezték ismét az iskolát és fenntartották a mai időkig. Jellemző esetet ír le P. Tornynos Kálmán az akkori viszonyokról: *„A szertárakat hiánytalanul visszakaptuk. A rendbáz bútorait azonban széthordták a városban. A Tanács Titkárnál voltam P. Arisztiddel. A Titkár úr kijelentette, hogy ha bárhol megtalálunk valamit, ami az intézményé volt, azt visszakapjuk. Arisztid atya felállt, a szoba közepére ment és körbefordulva a titkárság minden bútorára rámutatott, hogy mind a házfőnöki szobából való. Rövid csend, majd folytatjuk a tárgyalást. Másnap reggel mindent visszaküldött a Titkár úr.”*¹⁷ Kezdetben kevés volt a diák, mert a megállapodás csak 1950. augusztus 31-én jött létre, de szeptemberben már tanítani kellett. Hamarosan jöttek is, hogy fölmérjék az épület kihasználtságát. Hátha vizsgálatuk eredményeként még valami más intézményt is el lehet helyezni az épületben: *„A bizottság P. Arisztid vezetésével bejárta az épületet. Ugyanakkor a tanári kar az ifjúságot is mozgatta. Bizony egy csoporttal több helyen is találkozott a bizottság, amit nem vett észre. Megszületett a számunkra jó jegyzőkönyv.”*¹⁸

Az iskola sok üldözött család gyermekének adott otthont. Itt kell megemlíteni a korszak nagy vezető egyéniségeit: P. Hajdú Antalt és P. Csontos Öszkárt, a gazdasági vezetőt, P. Tornynos Kálmánt, Dr. Lukács István szalézi szerzetest, P. dr. Szántó Konrádot, P. dr. Huszár Jeromost, Kékesi Tibort, a testnevelőt, de sok más felejtethetlen tanáregyénisége is volt még ennek a kornak. Az is jellemző, hogy volt olyan év, amikor a tantestületnek több mint fele börtönviselt volt, természetesen nem tyúklopásért. A hatvanas években rendelettel kötelezték a vezetőséget, hogy nevelőtanárként csak pedagógiai végzettséggel rendelkező rendtagot alkalmazhat. Ekkor kezdtek a prefektusok 30-40 évesen, nem egy közülük több évi börtön után, egyetemre járni, és ezzel a hősies erőfeszítésükkel mentették meg az iskolát a mának.

Az itt érettségiző több mint háromezer fiatalember a legkülönbözőbb pályát választotta, közülük több mint 300-an a papi vagy szerzetesi hivatást. Például: dr. Nagy

¹⁷ Az Esztergomi Ferences Gimnázium Jubileumi Évkönyve, 1993. 49-50.

¹⁸ Jubileumi Évkönyv, 50.

Imre budapesti érseki helynök, vagy dr. Mikolay Vince az egi Szeminárium rektora, dr. Gaál Endre az esztergomi Szeminárium rektora, hogy csak a magasabb pozíciókat betöltőket említsem. A változások után a politikai életbe is bekerültek egykori növendékeink, mint például: dr. Kovács György Zoltán a Komárom-Esztergom megyei Közgyűlés elnöke, vagy dr. Farkas László államtitkár, köztársasági megbízott, a most leköszönő parlamentnek öt tagja járt iskolánkba. A művészeti és zenei élet területén kiemelkedik: Vavrincz Béla zeneszerző, Strausz Kálmán zeneszerző, Velencei István, ifj. Latabár Kálmán, Bubik István színművészek. A tudományos élet egyéb területein elhelyezkedők nevét nem tudom itt felsorolni. A növendékek iménti említése is csak esetleges volt, mert olyan szép számmal vannak, akik életük folyamán valami jelentőset alkottak. Talán erre egy másik tanulmány lenne szükséges ugyanúgy, mint ahogy az iskola jelenének bemutatására.

Előadásomban csak néhány fontosabb periódust emeltem ki az esztergomi ferences iskolák történetéből. Mindenesetre egy biztos, hogy az itt tanulók olyan útravalóval távoztak az iskolából, ami egész életükön végigkíséri őket, és hogy az itt töltött évek meghatározóak voltak életükben.

MAREK VIKTOR

Az esztergomi ferences gimnázium története az indulástól a második világháború végéig

Egy iskola életében 80 évet nem szokás túlságosan nagy időnek tekinteni Európában. Magyarországon is számos olyan tanintézmény van, amely ennél régebbi múlttal büszkélkedhet. Azonban, ha a 80 esztendőhöz hozzáfűzzük, hogy ez az iskola – kisebb megszakításokkal – túlélte egy világháborút és a kommunista elnyomás évtizedeit, sőt még a rendszerváltás után 21 évvel is létezik, akkor elmondhatjuk, hogy sok mindent megélt, látott és tapasztalt, a mai gyorsan változó korban is állandó, szép hagyományokkal rendelkezik. Ez a 80 év felér egy ember tapasztalatokban és megpróbáltatásokban bővelkedő életével.

Ebben a rövid tanulmányban az iskola történetét szeretnénk áttekinteni az alapítástól a második világháború végéig. Kiemelve a küzdelmeket, a nehézségeket, az örömeket és a sikereket is, amik az iskola történetének bő egy évtizedét kísérték. Bemutatva azt, ahogy a ferences szerzetesek a XX. század harmincas éveitől milyen összetett és kitartó munkával hozták létre egy országos hírű gimnáziumot, milyen sokrétű és egymástól távolálló tevékenységeket végeztek egy cél eléréseért.

Miután a mariánus provincia vezetése eldöntötte, hogy gimnáziumot szeretne létrehozni, több helyszínt is fontolóra vett Esztergomon kívül. Az első lehetséges helyszín Zalaegerszeg volt. Itt az akkori apátplébános, Pehm József, a későbbi Mindszenty hercegprímás adott át a rendnek egy kolostort 1926-ban.

Ezt követően a zalaegerszegi gimnázium átvétele után érdeklődött a rend, de amikor nyilvánvalóvá vált, hogy az állam nem ad át gimnáziumot, új helyet kezdtek el keresni.¹ A következő lehetséges helyszíneként Mohács neve merült fel. Itt van az egykori esztergomi ferences szerzetes Tomori Pál mártírhalálának színhelye is. A provincia új felvirágzásának is kiindulópontja lehetett volna. Csakhogy itt a kapisztránus provinciával kellett volna megegyezni, így ez a helyszín sem volt megfelelő.²

Szóba került még Szentendre, Kaposvár és Salgótarján is. Ez utóbbit rossz levegője miatt utasították el.

Esztergom mellett szólt, hogy a ferences iskolának már hagyományai voltak ebben a városban. A középkor folyamán Ferences Hittudományi Főiskola működött itt. 1775-től a ferencesek vették át a megszüntetett jezsuita rend gimnáziumát. Ezt 1791-ig vezették, majd a későbbiekben is tanítottak benne.³ A rendház kétemeletes nagy épületében is volt elegendő hely a felállítandó új intézménynek. Az internátus is jól működött 1927-től.

A harmadik érv a hagyomány és a rendelkezésre álló épület mellett Esztergom

1 Huszár J. 10. old.

2 Uo.

3 Uo.

elhelyezkedése volt. Esztergom ugyanis egy csendes kisváros ekkoriban, annak minden előnyével, és mégis nyitott a természethez közeli életre, ami nagyon is megfelelt a ferences lelkeségnek. Tiszta a levegője, gyönyörű panorámával rendelkezik. Itt folyik a Duna, itt a Pilis és a Visegrádi-hegység, minden földrajzi, biológiai, kulturális és történelmi értékével. Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy alig egy órányi autózásra fekszik Budapesttől, könnyen elérhető az ország fővárosából.

Az engedélyezés nehézségei után,⁴ 1931. június 30-án fogtak hozzá az épület kivitelezéséhez,⁵ amely rendületlenül folyt egész nyáron a július 13-án kezdődő háromnapos bankzárlat ellenére is. A bankzárlat így leírva nem tűnik túl riasztónak, de ha jobban belegondolunk, akkor világossá válik, hogy ez az év a gazdasági világválság legnehezebb magyarországi éve volt. 1931. szeptember 6-án megtartották a Veni Sancte szentmisét.

Az új intézmény neve az esztergomi Szent Ferenc-rendi Szent Antal Gimnázium és Kollégium lett.⁶ A korban szokatlan volt ez a névválasztás, mivel általában magyar emberről nevezték el az új intézeteket. Ellenben ebben az évben ünnepelte a rend Páduai Szent Antal centenáriumát. P. Huszár Jeromos az iskola történetét feldolgozó művében még egy indokot említ:⁷ ebben az esztendőben egy, a szent életéről szóló film járta be az országot, és tette még népszerűbbé ezt az amúgy is tisztelt és közkedvelt ferences szerzetest.

1931. szeptember 6-án tehát megindult a tanítás az új gimnáziumban, 52 tanulóval és az országban egyedülként csak bentlakó diákokkal. Az osztályfőnök Burka Kelemen atya lett.

Októberben a tankerületi főigazgató tett látogatást az iskolában. A Historia Domus beszámolója szerint nagyon jóindulatú volt, és mindennel meg volt elégedve.⁸ Ezt a képet némileg árnyalja az, hogy az iskola minden évben csak egy évre kapta meg a nyilvánosság jogát, azaz gyakorlatilag a működési engedélyt.⁹ A problémát az jelentette, hogy a szinte állandó építkezések mellett is hiányzott a rendes tornaterem, rajzterem és a természettudományi előadóterem. A tornaórákat részint a rendház tornaszerekkel ellátott udvarán, részint a rendház tágas folyosóin tartották kezdetben.¹⁰

1937-ben levél érkezett a minisztertől, amely megadta a bizonyítványok kiállításának jogát a tanévre, de két esztendőn belül kérte a hiányok pótlását.¹¹

Mindezek után még 1939-ben is kiemeli a Katolikus Középiskolák Főigazgatóságának elnöke a hercegprímásnak írott, a katolikus középiskolák helyzetéről szóló beszámolójában, hogy az esztergomi ferences gimnáziumban a rajz-, a torna- és a természetrajzterem kérdése rendezetlen.¹² A második világháború kitörése után új problémaként jelent meg a megfelelő szakképzettségű tanárok hiánya. Bár a rendtartomány mindent megtett azért, hogy elegendő számú tanári végzettségű szerzetes

4 Ld. Hegedűs (2001) ill. Marek

5 Historia Domus 192. old.

6 Levelezés 3/1931-32.

7 Huszár J. 13. old.

8 Historia Domus 197. old.

9 Levelezés 54/1931-32 és 119/32- 33. majd 7/33-34.

10 Dr. Magyar György (2001) 116. old.

11 Levelezés 309/36-37.

12 Levelezés 71/39-40.

legyen Esztergomban, az iskola bővülése és a megfelelő végzettségű világi tanárok hiánya miatt létszámproblémák adódtak. A minisztérium 1941-42-ben a bizonyítvány kiállítás jogának megadását engedélyező levélben elutasította ennek a jognak a véglegesítését a megfelelő személyi és felszerelési feltételek hiányában.¹³ A következő tanévben a személyi hiányosságokat úgy próbálták pótolni, hogy gyakorló tanárokat kértek.¹⁴ A probléma megoldására csak a világháború befejeződése után került sor. 1946-ban kapta meg a gimnázium véglegesen a bizonyítvány kiállításának jogát.¹⁵

A gondok leküzdése érdekében a rend – bár szűkös anyagi forrásokkal rendelkezett – folyamatosan építkezett. Az 1931 nyarán megkezdett bővítés 1932 októberében fejeződött be.¹⁶ Az építmény elkészültét az sem hátráltatta, hogy 1931 októberében földrengés rázta meg a várost. Az újonnan épült falak állták a próbát. A rendház épülete így háromszintes lett. 1934-re készült el egy 20 méter hosszú ideiglenes tornaterem.¹⁷ 1935-re elkészült egy teljesen új, négy emeletes épületszárny, az alagsorban szuterénnel – amit közösségi teremnek használtak, és ahol mozielőadásokat is tartottak –, nagyebédlővel, az első emeleten osztálytermekkel, a másodikon betegszobával – külön fogorvosi felszereléssel –, a harmadik és a negyedik emeleten pedig hálókkkal.¹⁸ 1940-re négy emeletessé bővült a rendház udvari szárnya. 1943-ban végre elkészült az új tornaterem és mellette a szolgálati lakásoknak helyet adó épületrész.¹⁹ 1938-ban születtek tervek a Kossuth Lajos utcai impozáns új épületrészről is, de ezt már nem tudták megvalósítani.

A nehézségekből a fiúk szerencsére keveset érzekeltek. Habár sokáig nem volt az iskolának megfelelő tornaterme, 1931-től kezdve rendelkezett a Prímás-szigeten egy folyamatosan bővülő sportteleppel. Richárd atya és Arisztid atya ettől fogva kezdenek kisebb-nagyobb földterületeket vásárolni, illetve cserélni.²⁰ Végül kilenholdnyi területen alakítanak ki az évek folyamán egy nagy futballpályát, négy kisebb pályát és két teniszpályát. A pályák környékét parkosították. Több száz gyümölcsfát, díszfát és cserjét ültettek. Később, a világháború alatt többször tartottak itt órákat. A Nagy-Duna felől 130 méter hosszú kőfalat húztak fel, amely a kisebb áradásoktól is megvédte a területet. 1939-re elkészült egy lelátó is.²¹ A sportpályával szemben újabb területet vettek, ahol csónakházat alakítottak ki. Már induláskor több csónakból álló flottillája volt az iskolának.²² A csónakház mellett volt egy külön cserkészház is, és a P. Deák Florid ferences atya adományaként Esztergomba került hadimúzeum is itt kapott helyet.²³

A szigeti sportpálya mellett a városi fürdőt is használhatták a diákok. És mint arról az 1933-34-es évkönyv büszkén beszámol: az összes növendék tudott úszni.²⁴

13 Levelezés 238/1941-42.

14 Levelezés 106/1942-43.

15 Évkönyv 1944-47/140. old.

16 Historia Domus 203. old.

17 Évkönyv 33-34./13. old.

18 Historia Domus 219. old.

19 Huszár J. 16. old.

20 Ld. Évkönyv 38-39./ 91-94. old.

21 Huszár J. 15. old.

22 Huszár J. 16. old.

23 Historia Domus 220. old., ill. Huszár J. 15. old.

24 Évkönyv 33-34./ 13. old.

Az évkönyvekben az is olvasható, hogy a diákok leginkább a labdarúgást, a kézilabdát, a kosárlabdát és a métajátékot kedvelték. Külön tárgyként tanulhatták a törvívást, a kardvívást és a céllövészetet.²⁵ Télen korcsolyázni jártak, síelni és szánkózni pedig a város határában magasodó Strázsa-hegyen lehetett.

Az évkönyvek beszámolnak a kirándulásokról is. Általában Esztergom történelmi és földrajzi kincsekben gazdag környékét látogatták. Az 1938-as megnyitása után megtekintették az újonnan feltárt királyi palotát is.²⁶ Mivel az intézet saját busszal rendelkezett, nemcsak a környék megismerésére nyílt lehetőség, hanem más városokba is eljutottak. Évente többször jártak Budapesten, ahol a legtöbb esetben színházi előadásokat tekintettek meg. Tanulóéveik alatt a diákok Budapest mellett az ország összes jelentős városába kirándultak.²⁷ Az első és a második bécsi döntés után rendszeressé váltak a felvidéki és az erdélyi osztálykirándulások is. Ezekről az utazásokról kedves diákbeszámolók olvashatók az évkönyvekben.²⁸

A számos kirándulás és sportfoglalkozás szükségességét Jeromos atya a korábban már többször idézett munkájában így indokolta: „A délelőtti 5 óra ülés a tanteremben megköveteli ebéd után a séta, kirándulás, vízi sport és egyéb sport beiktatását.”²⁹

Jóllehet az iskola diáksága kizárólag bentlakó gyerekekből állt, a tanulók részt vettek a város szépítésében is. Az 1926-os városfejlesztési tervnek megfelelően az Esztergomi Sétahelyépítő Egyesület nagy gondot fordított a parkosításra, a közterületek köztéri szobrokkal való díszítésére.³⁰ Ebbe a városzépítési munkába kapcsolódtak be a ferences diákok. Egy kijelölt körzetet gondoztak és tartottak tisztán.³¹

A ferences atyák kezdettől fogva fontosnak tartották a fiúk zenei nevelését. A hangszerek száma az évek előrehaladtával egyre növekedett. 1938-ra már 10 zongora állt a diákok rendelkezésére.³² Az évkönyvek évről évre beszámolnak az új hangszerek, kották, kottaállványok beszerzéséről. Iskolai zenekar is alakult, sőt az 1937-39-es évkönyv tanúsága szerint, egy jazz zenekar is működött az iskolában, amely a cserkészcsapat február 6-i, az igazgatót köszöntő ünnepélyén fel is lépett.³³

Az ünnepélyek fontos szerepet játszottak az iskola életében. A ferences atyák szándéka szerint: „Ezen ünnepélyek rendezésével növendékeink biztos és könnyű fellépését, előadó készségét, általában a nyilvános szereplés kellékeinek elsajátítását célozzuk, mert jól tudjuk, hogy legnagyobb részük nem szerzetesi, hanem világi pályán fog az életben elhelyezkedni, ahol a jó modor és biztos fellépés nélkül boldogulni csak nagyon nehezen lehet.”³⁴

Ezeket az ünnepélyeket a legtöbb esetben a látogatási vasárnapokon tartották, amikor is a diákok a szülőknek mutathatták be zenei és színjátszó tudásukat. Az 1935-36-os tanévvel indult a színelőadások sora. Különösen is nevezetes volt ebben az

25 Ld. részletesebben Dr. Magyar György (2001) 116. old.

26 Évkönyv 37-38.

27 Ld. az évkönyvek vonatkozó részei.

28 Ld. például: Évkönyv 1940-41./ 52-65. old.

29 Huszár J. 19. old.

30 Szent István városa 100. old.

31 Levelezés 45/1937-38.

32 Huszár J. 16. old.

33 Évkönyv 38-39./ 25. old.

34 Évkönyv 35-36./ 29. old.

időszakban az 1939. március 26-án megrendezett „*Apák napja*” ünnepség. Ekkor mutatták be a József Egyiptomban című bibliai drámát három felvonásban. Az évkönyv beszámolója szerint még a fővárosi lapok is megemlékeztek róla, és a szereplőkről, valamint a rendezőről, Tóth Móric atyáról is közöltek képet.³⁵

Nyaranként az iskola már a kezdetektől vállalt gyermeküdültetést. A nyári programajánlóból kiderül, hogy Esztergom kiváló természeti adottságai miatt és az érintett szülők kérésére döntöttek a gyerektábor létrehozásáról. 8-12 éves fiúkat vártak, akik részben vagy egészben a kollégiumban töltötték a nyári vakációt. Itt az üdülés és a fürdőzés mellett nevelésben és oktatásban is részesültek. Az első alkalommal 30 gyerek nyaralt így Esztergomban.³⁶ A gyerekek nyaraltatását egészen 1940-ig minden évben meghirdették.

Diákok 1931-től felmenő rendszerben folyamatosan töltötték be az évfolyamokat. Az iskola egyre nagyobb népszerűségnek örvendett. Olyannyira, hogy az 1935-36-os tanévre az első osztályba 76 tanuló jelentkezett, úgyhogy felmerült a párhuzamos osztály indításának igénye is.³⁷

Az első érettségire 1939-ben került sor. Az induló 52 fős osztályból nyolc év után tizenkilencen jelentkeztek érettségire. Az 1928-39-es évkönyv szerint „*kétiüntetéssel érett*” 2 fő, „*jól érett*” 4 fő, „*érett*” 11 fő. Javítóvizsgát a következő szeptemberben 3 tanulónak kellett tennie.³⁸ Az érettségi vizsgát tett tanulók közül egy diplomáciai, három gépészmérnöki, kettő vegyész-mérnöki, egy elektromérnöki, egy textilmérnöki, egy orvosi, három katonatiszti, egy csendőrtiszti, egy gazdasz és kettő kereskedői pályára készült.³⁹

Az iskola így kiteljesedve – noha az építkezések szakadatlanul folytak tovább – érkezett el a világháborús évekhez. A háború alatt minden nehézség ellenére is folyamatos volt a tanítás és a kollégiumi élet. Nagy segítséget jelentett, hogy az iskola önálló sertéshizlaldával rendelkezett 1934-től a Kis-Duna partján.⁴⁰ Nem messze innen konyhakertet is létrehozta.⁴¹ 1940-ben a rendház az Esztergomhoz tartozó Bocskoros-dűlőben vásárolt kétholdnyi szőlőt.⁴²

1943-tól azonban egyre súlyosbodtak a nehézségek. A téli iskolai szünet a hideg és a szénhiány miatt január végéig tartott.⁴³ 1944-ben az állandó légiriadók akadályozták a folyamatos munkát. Sokszor a légópincében tartották meg a tanítási órákat. Ekkorra már megváltozott a viszony a szomszédos bencés gimnáziummal is. A kezdeti ellenérzéseket baráti együttműködés váltotta fel. A Historia Domus beszámolója szerint még 1932 őszén is azzal rémisztgették a bencés gimnáziumba járó, de a ferences kollégiumban lakó gyermekek szüleit, hogy a fiúk meg fog bukni.⁴⁴ 1944-re a világ gyökeres megváltozásával együtt változott az iskolák hozzáállása is. Miután a bencés gimnázium

35 Évkönyv 38-39./ 28-29. old.

36 Historia Domus 201. old.

37 Levelezés 187/ 1934-35.

38 Évkönyv 38-39./ 75. old.

39 Uo.

40 Historia Domus 215. old.

41 Huszár J. 15. old.

42 Historia Domus 2. old.

43 Historia Domus 9. old.

44 Historia Domus 202. old.

épületében kórházat rendeztek be, a ferencesektől kértek termeket tanításra, amihez a ferences atyák készséggel hozzá is járultak.⁴⁵

De nem sokáig folyhatott tovább az oktatás. Október 12-én haza kellett küldeni a diákokat, és még ebben a hónapban ide helyezték a beregzsászi katonai üdülőt, a szegedi helyőrségi kórházat és a nagyváradai csapatkórházat. Több mint 200 beteget ápoltak itt ekkor.⁴⁶ A beteggondozásban a ferences testvérek is részt vettek. Karácsony „másnapjának forduló éjjel” telitalálat érte a tornaterem épületét. Az első orosz járőr karácsony másnapján érkezett az épületbe, majd Gerencsér Sándor atya zsebórájával távozott is.⁴⁷

Január 6-án a németek visszavették Esztergomot. A közbeeső időben orosz katonákat is ápoltak a hadikórházban, amely végül február 7-én költözött el. A front átvonulása idején menekülteket fogadtak a rendházban. Még egy gyermek is született a kolostor falai között, de sajnos nem maradt életben.⁴⁸

1945. március 21-én foglalták el végleg a várost az oroszok. A tanítás április derekán indulhatott meg újra, de mindössze 140 gyerekekkel.⁴⁹ Ekkor a tanárhiánnyal küszködő bencés gimnáziumot is kiegészítették a rendház szerzetesei.⁵⁰

1945 júliusától új igazgatót kapott a gimnázium. A provinciálissá választott Burka Kelemen Szalóczi Pelbártot nevezte ki az intézmény élére.⁵¹

Az iskola a második világháború befejeztével első nagy korszakának végére érkezett. Weiss Richárd atya Pápára került. Az 1947-48-as tanév évkönyve számol be haláláról, amelyben Horváth Eusták atya méltatja működését.⁵²

Egy iskola elindítása békeidőben sem kis feladat, a huszadik század elején pedig kimondottan embert próbáló, már-már lehetetlennek tűnő teljesítmény volt. Mégis voltak olyanok, akik a lehetetlenség megítélését Istenre bízta, ők maguk pedig megtették újra és újra azt a soron következő lépést, ami szükséges volt álmaik megvalósításához.

Hála Istennek értük!

Források:

Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, *Az esztergomi Ferences Gimnázium levelezése, 1931-1948* (Levelezés)

Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, *Az esztergomi ferences rendház Historia Domusa* (Historia Domus)

45 Historia Domus 305. old.

46 Historia Domus 309. old.

47 Historia Domus 309. old.

48 Historia Domus 311. old.

49 Historia Domus 317. old.

50 Huszár J. 17. old.

51 Levelezés 217/1944-45.

52 Évkönyv 47-48./4-5. old.